

על משמעות יום הכיפורים

תפילת רבא

א-להי, עד שלא נוצרתי אני כדאי, עכשיו שנוצרתי, כאילו לא נוצרתי. עפר אני בחיי קל וחומר במיתתי. הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלימה. יהי רצון מלפניך, שלא אחטא עוד, ומה שהטאתי לפניך מחוק ברחמיך הרבים אבל לא על ידי יסורים וחליים רעים. (ברכות ז', א)

- א :** בוא נתחיל מכך שאני מעריץ את העצמה של התפילה למרות, ואולי בגלל, החוצפה האסטרונומית שלה. אני נדהם מול חוצפתו של רבא, המכיר בכך שהוא כלי ריק, ובכל זאת מעיז לבקש שימחקו חטאיו במידת הנחות האפשרית. בעיני זוהי בקשת חסד בצורה הכי 'חסדית' שלה, הכי בלתי הגיונית.
- ב :** אני חולק על נקודת המוצא שלך. מראש אינני מקבל את תפיסתך לפיה יכולה להיות תפילה שהיא בלתי הגיונית, שבה אני בא ללא שום טיעון, ומשליך על ה' יְהִי.
- א :** אני חושב שגם בבקשת חסד יש הגיון, כאשר הנימוק הוא שאני רוצה להשתפר ומבקש אשראי, ובכל אופן אינני רואה שום צורה אחרת לפרש תפילה שאומרת "עפר אני בחיי קל וחומר במיתתי. הרי אני לפניך ככלי מלא בושה וכלימה!"
- ב :** לדעתי, כאן נמצא הטיעון העומד בבסיס התפילה. בגלל היותי עפר ואפר יש לקבל מראש גם את היותי קרוב לאפסותי, לתנאים שבהם גדלתי ולתנאים בהם אני נמצא עכשיו. אמנם, הייתה אפשרות שאצליח, אך גם אפשרות סבירה שאכשל. הבושה על היותי מלוכלך אינה מובילה לתחושת אשם. משל למה הדבר דומה? לאדם שהיה בדרך לאירוע חשוב, ובדרך החליק בבוץ ובגדיו נתלכלכו. הוא אמנם מתבייש בבגדיו המלוכלכים, אך אינו מרגיש אשם בדבר.
- א :** דעתך לפיכך היא, שתפקידו של האדם ביום הכיפורים הוא לתרץ תירוצים במקום להכיר בהחטאה שלו ולהתחדש. החטאת, אם כך, את כל מהותו של היום, החלקת אותו! אני מרגיש, באופן אישי, שאני רשע בדין, שהתבזבזתי, שלא מילאתי את יעודי. היתה לי האפשרות והיו לי כל התנאים לעשות הרבה מעל ומעבר למה שנעשה, אך לא ניצלתי אותם. בחשבון נפש אמיתי וחודר צריך הייתי להבטל עתה מן העולם אילמלא החרטה שלי, הנסיון שלי להשתפר, החסד והמחילה של הקב"ה.
- ב :** קשה לי להאמין שכך אתה מרגיש, אני, בכל אופן, אינני מרגיש אפס. יש טעם להמשך קיומי כמו שיכולות להיות סיבות להפסקתו, ומכל מקום המעשים הטובים שעשיתי אינם בטלים כשם שגם המעשים הרעים אינם בטלים.
- א :** איני מבין, אם כך, מהי משמעותו של יום הכיפורים בעיניך.
- ב :** יום הכיפורים בעיני הוא יום שבו אני מנסה להצדיק את עצמי בעיני, להשבית את השטן בקרבי האומר לי לחדול ולהתקפל. אינני יודע מה יהיה פסק דיני, אך אני עומד למשפט כשבאמתחתי כל הטיעונים האפשריים. אני אומר: "חטאנו צורנו, סלח לנו יוצרנו". יום הכיפורים, לגבי, הוא יום של התחדשות ושל כפרה עצמית בתחילתה של שנה חדשה הנושאת עמה הבטחה לחיים ולכוחות חדשים ומתוקנים.
- א :** הרגשתי ביום הכיפורים היא הפוכה בדיוק. ביום זה אני מנסה לחוות את אפסותי, דבר שקשה לעשותו במשך השנה, הן מחמת חוסר מסגרת מתאימה והן משום שהדבר היה שובר אותי לו הייתי עושהו תדיר. מבחינתי, מהלך השנה הוא זמן של עבודה אפורה שחשבון נפש רציני עלול להפריע לה.
- ב :** לדעתי, דווקא משך השנה הוא זמן של חשבון נפש, ודווקא משום שמדובר בזמן של עבודה. בעיני, עבודה רצינית מצריכה חשבון נפש מפעם לפעם, גם אם לא בהיקף הכולל של יום כיפור. יום הכיפורים תפקידו דווקא להפוך את הנטייה הקיימת בסיכומים סוף שנתיים להישבר ולראות את החסרונות ואת הפגמים, כדי שנוכל להמשיך הלאה.

- א:** אבל אינני מסוגל להבין איך אתה מעלה על דעתך לטעון טיעונים לפני דיין שאינו בשר ודם אלא בורא העולם!;
- ב:** אתה שואל שאלה קשה. אינני בטוח שיש לי תשובה שלימה עליה, אך אנסה לענות. לדעתך, אין תשובה מוחלטת על השאלה מה גרם לך לעשות מעשה כזה וכזה. לעולם לא תוכל להצביע על מכלול התנאים והגורמים שהביאו אותך למצבך הנוכחי. לכן, יש בתירוצים הללו אמת מסוימת. כמובן שיש דברים שאי אפשר לתרץ, אבל יש תחום אפור שבו התירוצים שלי גם לאחר מעשה מכריעים אותו לצד מסוים ונותנים לו הקשר ופירוש מסוים. לכן, יש בהם גם תועלת, כי הם גורמים לקב"ה להטות את הכף לצד זכות, כמו שנאמר בגמרא שהקב"ה מטה את המאזניים לצד החסד, כלומר, הוא נוטה להדגיש או להסתכל ביתר רצינות דווקא על המעשים הטובים.
- א:** ובכל זאת, האם אינך חושב שא-להים יוכל להצביע על אשמתך למרות התירוצים שלך ולמרות ההשתמטויות שלך?!
- ב:** ראשית, אני חושב שיש קשר בין התפיסה של האדם את עצמו ובין הצורה שבה הקב"ה תופס אותו. במידה מסוימת אפשר לומר שאתה הוא הדיין של עצמך. אתה הוא הנותן הקשר ערכי למעשיך שבעבר כמו גם למעשים בהווה. מצד שני, עצם המעמד שבו האדם מתרץ תירוצים לפני הקב"ה מגלה בצורה מוחשית ביותר עד כמה הוא קטן וסכל ועד כמה הוא אנושי ופגיע. לכן יש השפעה על גזר הדין.
- א:** ובכל זאת מה יש לך לומר לאדם כמוני המרגיש רשע ביום כיפור?
- ב:** אני אומר לו שהרגשתו האישית אינה בדווקא המדד להצלחה בדין או לכישלון בו.
- א:** האם אתה אומר לו להתעלם מן המצפון שלו ולהשקיט אותו, ודווקא ביום כיפור?
- ב:** התשובה היא כן, משום ששעת העמידה בדין אינה זמן לחשבון נפש, אלא זמן שבו צריכים היהודים "להיקהל ולעמוד על נפשם". במשך השנה מקובלת עלי הגישה שלהרגשת הלב יש חלק חשוב בהנהגתו של האדם. לא כן ביום כיפור. אבל יש כאן יותר מזה! מהו הגורם להרגשת הכישלון וההחטאה שלך? זהו הדימוי של "העצמי הפוטנציאלי" שלך שהוא גבוה מעל מה שנראה לך כ"אתה" בפועל. אך מי אמר לך שהערכה העצמית הזאת היא אכן נכונה או מוצדקת? כשם שהערכה עצמית נמוכה של אדם את עצמו, הגורמת לו להחשיב עצמו בשל כך ל"בעל מדריגה" ביחס אליה, אינה תִּקְקָה; כך גם ההערכה שלך מפוקפקת. ביום הכיפורים העבודה היא לבטל את תחושת הכישלון והיאוש שלך ולצאת מחוזק ומעודד. במשך השנה דרך העבודה הנכונה והמקובלת היא להציב יעדים, לנסות להשיגם, ולבדוק אחר זמן אם אכן הושגו. אך יום הכיפורים הוא יום שבתון, יום טהרה וכפרה הרחוק מן המרדף הזה. ויהי רצון שנוכה להחתם לחיים טובים ארוכים ולשלוש.
- א:** אמן!